

УДК 378.147:615.8-051

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-1.5>**О. О. Беспалова**

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Т. В. Бугаєнко

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Ю. А. Курнишев

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної культури та основ здоров'я
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

М. О. Лянной

кандидат педагогічних наук, професор,
директор
Навчально-наукового інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНИЙ СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ З ЕРГОТЕРАПІЇ ДО РОБОТИ З ПАЦІЄНТАМИ ІЗ ПОЛІТРАВМАМИ

У статті розкрито актуальні питання формування професійних компетентностей спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами. Головною метою роботи є розроблення змістово-функціональної моделі формування готовності спеціалістів ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами. Під час конструювання педагогічної моделі формування готовності фахівців з ерготерапії до роботи з пацієнтами, що набули політравм, ми виходили із розуміння педагогічної моделі як уявної системи, яка імітує чи відображає певні властивості, ознаки, характеристики об'єкта дослідження або принцип його внутрішньої організації чи функціонування та презентується у вигляді культурної форми, яка притаманна певній соціокультурній практиці.

Дослідження організоване в період з вересня 2019 по червень 2020 рр. у декілька етапів. Упродовж першого етапу дослідження членами науково-дослідної групи здійснено аналіз, синтез та узагальнення науково-методичної та спеціальної літератури (моніторинг інтернет-ресурсів) у вибраному напрямі дослідження, що дало змогу нам скорегувати план основного етапу дослідження. На другому етапі дослідження нами визначено та обґрунтовано сутність та структуру педагогічної моделі формування готовності майбутніх ерготерапевтів до роботи з пацієнтами, що зазнали політравм.

Під час третього етапу дослідження розроблено педагогічну модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами (на прикладі здобувачів вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»). З огляду на вищевикладене змістово-функціональна модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами у ЗВО містить цільовий, організаційно-змістовий та результативно-оцінний блоки. Слід зауважити, що вищезазначену модель ми подаємо як схематичне зображення процесу формування професійних компетентностей спеціалістів з ерготерапії, який зорієнтований на їхню готовність до практичної діяльності.

Члени науково-дослідної групи сподіваються, що розроблена змістово-функціональна модель забезпечить формування необхідних професійних компетентностей у спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами.

Ключові слова: *готовність, ерготерапія, здобувачі вищої освіти, компоненти готовності, критерії, педагогічна модель, практичний складник, спеціалісти, теоретичні аспекти.*

Постановка проблеми. Натепер у широкому колі вітчизняних та зарубіжних науковців, світовій мережі, а зокрема на сайті Всесвітньої федерації ерготерапевтів (англ. World Federation of Occupational Therapists), провідними ученими та практиками здійснюється активне обговорення проєктів професійних стандартів (компетентностей) спеціалістів з ерготерапії [1]. Така увага до їх професійної підготовки пов'язана, з одного боку, із нагальною потребою суспільства у фахівцях, здатних надавати допомогу у складі мультидисциплінарної команди пацієнтам з обмеженими можливостями різних вікових та нозологічних груп, спрямовану на максимально можливе відновлення, збереження та підтримання побутових, професійних умінь та навичок, що дає можливість досягнути побутової, професійної, соціальної активності та самостійності особистості. А з іншого боку, відсутністю єдиних стандартів щодо їх професійної підготовки, адже фахівців зазначеної спеціальності упродовж тривалого часу готують за окремими програмами та планами.

Важливим також є і той факт, що сучасний концептуальний підхід до реабілітації в Україні отримав розвиток у відповідності до принципів санології та валеології, при цьому органічно інтегрувавши науку реабіліталогію у відновлювальну медицину. Необхідність трансформації засобів практичної ерготерапії у відповідності до вимог сьогодення вимагає пошуку сучасних педагогічних методик та технологій їх упровадження.

Своєю чергою цільовою настановою навчання здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» є підготовка висококваліфікованих спеціалістів для потреб населення, які володіють сучасними засобами та методами ерготерапії з метою збереження здоров'я населення різних вікових груп та категорій. Необхідно зазначити, що з метою формування та розвитку професійних компетентностей у майбутніх спеціалістів з ерготерапії навчальними планами передбачено широке використання в освітньому процесі активних та інтерактивних форм проведення практичних занять, що забезпечує їх готовність до професійної діяльності.

Розроблення сучасної педагогічної моделі формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами є актуальним напрямом наукових розвідок, що забезпечить адекватне та своєчасне реабілітаційне втручання (у відповідності до індивідуальних особливостей та потреб громадян), спрямоване на розвиток, збереження та відновлення функціональних можливостей організму індивіда, забезпечення повноцінної життєдіяльності хворих і неповносправних, підвищення рівня якості їхнього життя.

Дослідження проведено у відповідності до плану науково-дослідної роботи кафедри здо-

ров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка «Теоретико-методологічні і організаційно-методичні проблеми здоров'я, фізичної реабілітації та корекційної педагогіки» (державний реєстраційний номер № 0115U005933, 2019–2020 рр.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної та спеціальної літератури у вибраному напрямі дослідження дав змогу нам визначити низку науковців: А.В. Антонова, Н.В. Борісюка, Т.В. Дубініну, Е.В. Клочкова, М.І. Мельникову, М.Д. Пенькова, Т.Д. Полякова, М.П. Сухарева, Ж.Т. Такенова, А.А. Шмоніна та інших учених і практиків, які у своїх працях висвітлили основні аспекти використання засобів ерготерапії для лікування пацієнтів із різними видами травм та хвороб. Важливо підкреслити, що наукові здобутки у зазначеному напрямі дослідження можуть бути модернізовані та впроваджені в систему підготовки спеціалістів ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами.

Під час подальшого моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-ресурсів) нашу увагу привернули роботи: Л.В. Антонова, С.І. Бістона, М.Д. Дідура [2], О.В. Погонцева [3], Н.О. Белікова [4], О.В. Базильчука [5], Є.Є. Лебедь-Веліканова, Л.Д. Глазирина [6], О.О. Беспалової [7], Ю.О. Лянного, Т.В. Бугаєнко, О.В. Лянної, В.А. Литвиненка [8] та інших учених (І.І. Багрія, К.С. Василенка, Г.М. Завгородньої, Н.С. Дмитрієвої, Ю.В. Копочинської, О.О. Цибанюка, І.В. Шеремета), у яких розкриваються актуальні питання професійної підготовки фахівців з ерготерапії. Цікавим є той факт, що більшість напрацювань натепер є не досить ефективними (функціональними) та потребують відповідної модернізації у відповідності до вимог сьогодення та наявного зарубіжного досвіду, що дасть змогу підвищити рівень професійних компетентностей здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія».

Подальший аналіз спеціальної науково-методичної літератури дав змогу нам визначити основні засоби ерготерапії та методики (технології) їх застосування у процесі реабілітаційної допомоги пацієнтам із політравмами. Вибраному напрямку присвячені роботи таких учених та практиків: Б.Р. Крука [9], Н.І. Івасика [10], О.І. Тиравської [11], А.О. Ногаса, І.М. Григус [12], М.Й. Резанцева, О.П. Баса [13], В.М. Мухіна [14], З.І. Коритка, Р.М. Поника, О.В. Купріненка [15] та інших учених (Н.В. Богдановської, Н.К. Горшунової, І.В. Кальонової, Є.Н. Приступи, Л.С. Сухової, Р.Є. Руденка, М.Я. Чеховської). Зазначені наукові праці є актуальними та ефективними за своїми сутнісними та функціональними характеристиками, що надалі сприятиме якісній побудові сучас-

ної педагогічної моделі формування готовності майбутніх ерготерапевтів до роботи з пацієнтами, що зазнали політравм.

Незважаючи на значну кількість робіт вибраного нами напряму дослідження, питання формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами нами не виявлено, що потребує подальших наукових розвідок.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розробка змістово-функціональної моделі формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами.

Для досягнення мети дослідження планувався вирішити такі завдання:

- здійснити аналіз та систематизацію науково-методичної літератури у напрямі професійної підготовки фахівців з ерготерапії;

- визначити основні засоби ерготерапії та методики (технології) їх застосування у процесі реабілітаційної допомоги пацієнтам із політравмами;

- на основі узагальнення даних наукових досліджень обґрунтувати сутність та структуру педагогічної моделі формування готовності майбутніх ерготерапевтів до роботи з пацієнтами, що зазнали політравми;

- розробити змістово-функціональну модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами (на прикладі здобувачів вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»).

Виклад основного матеріалу. Нині моделювання як метод наукового дослідження набув широкого застосування у педагогіці. Його використання дає змогу всебічно розглянути процес професійної підготовки: структуру, планування, принципи, методи та засоби.

Під час побудови педагогічної моделі формування готовності фахівців з ерготерапії до роботи з пацієнтами, що набули політравм, ми виходили із розуміння педагогічної моделі як уявної системи, яка імітує чи відображає певні властивості, ознаки, характеристики об'єкта дослідження або принцип його внутрішньої організації чи функціонування та презентується у вигляді культурної форми, яка притаманна певній соціокультурній практиці Є.О.Лодатко [16]. Дослідження організоване в період з вересня 2019 по червень 2020 рр. у декілька етапів.

Упродовж першого етапу дослідження (вересень–листопад 2019 р.) нами було здійснено аналіз, синтез та узагальнення науково-методичної та спеціальної літератури (моніторинг інтернет-ресурсів) у вибраному напрямі дослідження, що дало змогу нам скорегувати план основного етапу дослідження.

Дотримуючись плану дослідження (другий етап, грудень 2019–березень 2020 рр.), у відповідності до узагальнених даних наукових досліджень визначено та обґрунтовано сутність та структуру педагогічної моделі формування готовності майбутніх ерготерапевтів до роботи з пацієнтами, що зазнали політравм.

Модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами у закладах вищої освіти (ЗВО) – це уявлення про систему освіти, в якій ця модель застосовується під час формування управлінського рішення. Будь-яку модель для оцінювання її відповідності об'єкту необхідно перевіряти на повноту врахованих чинників, які впливають на розвиток процесів, які досліджуються.

У відповідності до результатів проведеного аналізу науково-методичної та спеціальної літератури (моніторингу інтернет-джерел), викладених вище, процес формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами повинен відбуватися таким чином:

- 1) вибір методологічних основ дослідження;

- 2) постановка мети та завдань дослідження;

- 3) визначення особливостей досліджуваних педагогічних умов формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами у закладах вищої освіти для моделювання;

- 4) уточнення зв'язків між основними елементами процесу формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами та напрямом їх підготовки за спеціальністю «Фізична терапія, ерготерапія» у ЗВО;

- 5) конструювання змістово-функціональної моделі формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами (у ЗВО) у вигляді схеми;

- 6) експериментальне впровадження розробленої моделі та аналіз результатів.

У відповідності до результатів попереднього дослідження експериментально підтверджено (О.О.Беспалова, Ю.Б.Арешина, О.В.Лянна [17]), що на етапі поглибленої спеціалізації (4–5 роки навчання у ЗВО) настає момент, коли професійні компетентності та теоретичні знання у здобувачів вищої освіти сформовано на певному проміжному кваліфікаційному ступені, але який неповною мірою забезпечує стійку практичну навичку в організації заходів ерготерапії із пацієнтами, що зазнали політравм. Тому саме на цьому етапі з'являються передумови оптимізації практичного складника, що своєю чергою сприятиме формуванню стійких професійних компетентностей, які забезпечать якісне виконання функціональних обов'язків за майбутніми посадами у відповідності до фаху.

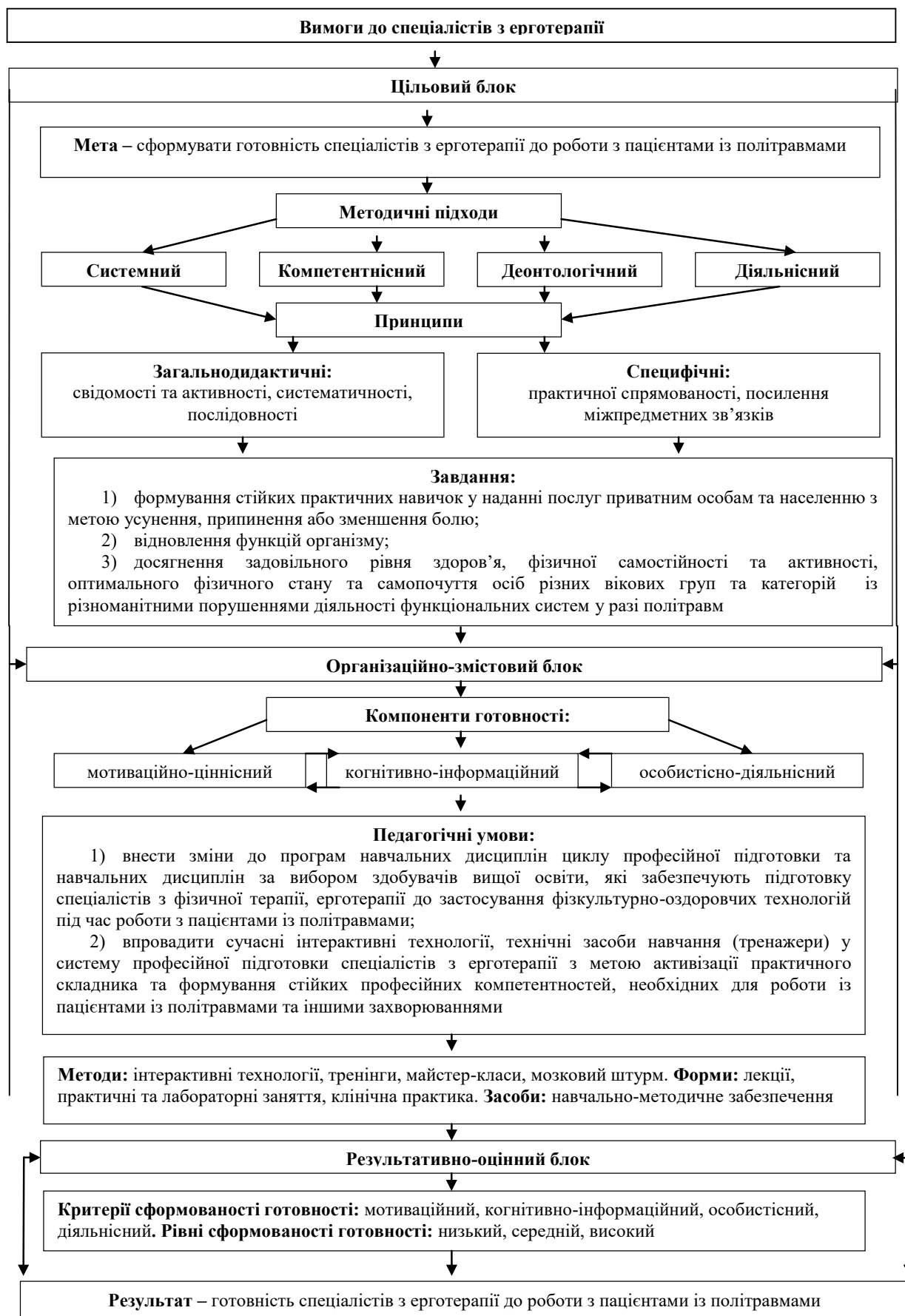

Рис. 1. Змістово-функціональна модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами у ЗВО

Цей факт дає підстави доповнити арсенал засобів, необхідних для організації навчально-виховного процесу здобувачів вищої освіти зазначеної спеціальності, а також теоретично обґрунтувати необхідність цілеспрямованого комплексного впливу сучасних засобів (ерготерапевтичних технологій), які забезпечують висококваліфіковану допомогу пацієнтам із політравмами.

У відповідності до вищезазначеного на третьому етапі нашого дослідження (квітень–червень 2020 р.) розроблено педагогічну модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами (рис. 1) на прикладі здобувачів вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія».

Визначені нами блоки та їх компоненти взаємопов'язані між собою прямими та зворотними зв'язками, що дає змогу залежності від отриманих результатів у ході експериментального впровадження розробленої моделі вносити корегування та зміни, зокрема у зміст, вибрані форми, методи та засоби.

З огляду на вищевикладене змістово-функціональна модель формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами у ЗВО (рис. 1) містить: цільовий, організаційно-змістовий та результативно-оцінний блоки. Слід зауважити, що вищезазначену модель ми подаємо як схематичне зображення процесу формування професійних компетентностей спеціалістів з ерготерапії, який зорієнтований на їх готовність до практичної діяльності.

Таким чином, члени науково-дослідної групи сподіваються, що розроблена змістово-функціональна модель забезпечить формування необхідних професійних компетентностей у спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами.

Висновки і пропозиції. У статті за результатами проведених досліджень розроблено змістово-функціональну модель формування готовності фахівців з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами у ЗВО з акцентованим впливом сучасних технічних засобів навчання, функціональних комплексів, тренажерів та наукового (медичного) інструментарію.

Крім цього, у вищезазначеній змістово-функціональній моделі інтегровано: цільовий блок (мета, завдання, підходи, компоненти готовності, педагогічні умови), організаційно-змістовий блок (навчально-методичне забезпечення, інтерактивні методи навчання, кадрове забезпечення), результативно-оцінний блок (критерії, рівні готовності, види, методики, методи, засоби).

Реалізації розробленої змістово-функціональної моделі передуює визначення рівня (низького,

середнього, високого) сформованості готовності фахівців з ерготерапії до роботи з пацієнтами, що набули політравм, застосовуючи відповідний діагностичний інструментарій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі передбачають практичну апробацію змістово-функціональної моделі формування готовності спеціалістів з ерготерапії до роботи з пацієнтами із політравмами на прикладі здобувачів вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка, Бердянського державного педагогічного університету, Ужгородського національного університету (зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія»).

Список використаної літератури:

1. World Federation of Occupational Therapists (WFOT). Occupational Therapy. International Online Network (цитовано 01.06.2020). URL: <http://www.wfot.org>.
2. Антонова Л.В., Бистон С.И., Дидур М.Д. Физическая терапия и эрготерапия как новые специальности. *ЛФК и массаж*. № 5. Москва, 2003. С. 21–30.
3. Погонцева О.В. Особливості підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до роботи у сучасних оздоровчих центрах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 10. Київ, 2019. С. 177–180.
4. Белікова Н.О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності : монографія. Теорія та методика. Київ, 2012. 584 с.
5. Базильчук О.В. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичної терапії до роботи з відновлення здоров'я спортсменів. *Педагогічні науки*. Вип. 4 (11). Хмельницький, 2017. С. 53–69.
6. Лебедь-Веліканова Е.Е., Глазиріна Л.Д. Специфика подготовки будущих инструкторов-методистов по эрготерапии. *Эрготерапия*. № 2. Минск, 2018. С. 60–62.
7. Беспалова О.О. Сутність та структурні компоненти готовності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 5 (89). Суми, 2019. С. 269–280.
8. Беспалова О.О., Лянної Ю.О., Бугаєнко Т.В., Лянна О.В., Литвиненко В.А. Когнітивно-змістовий компонент у структурі готовності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності.

- Україна. *Здоров'я нації*. Вип. 2 (59). Ужгород, 2020. С. 82–89.
9. Крук Б.Р. Рекомендації щодо використання вправ, спрямованих на розвиток сили м'язів, у фізичній реабілітації осіб із хребетно-спинно-мозковою травмою. *Молода спортивна наука України*. Вип. 8 (Т. 2). Львів, 2004. С. 202–205.
 10. Івасик Н.І. Фізична реабілітація у разі порушення діяльності органів дихання : навчальний посібник. Львів : Генеза. 2007. 166 с.
 11. Тиравська О.І. Реабілітаційне обстеження осіб після хірургічного лікування міжхребцевих дисків поперекового відділу хребта. *Молода спортивна наука України*. Вип. 13 (Т. 3). Львів, 2009. С. 171–175.
 12. Ногас А.О., Григус І.М. Фізична реабілітація при множинних захворюваннях : навчальний посібник. Овід. Рівне, 2012. 100 с.
 13. Резанцева М.Й., Бас О.П. Особливості використання засобів фізичної реабілітації в лікуванні пацієнтів з опіковою травмою. *Молода спортивна наука України*. Вип. 19 (Т. 3). Львів, 2015. С. 131–137.
 14. Мухін В.М. Фізична реабілітація при пошкодженнях опорно-рухового апарату : монографія. Львів : ЛДУФК. 2016. 398 с.
 15. Коритко З.І., Поник Р.М., Купріненко О.В. Вплив засобів фізичної реабілітації на якість життя хворих при ревматоїдному артриті. *Експериментальна та клінічна фізіологія і біохімія*. Вип. 4 (88). Запоріжжя, 2019. С. 45–52.
 16. Лодатко Є.О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічні вимірювання: that is that? *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія*. Дод. 1. (№ 3, Т. 1). Київ, 2011. С. 45–52.
 17. Беспалова О.О., Арешина Ю.Б., Лянна О.В. Професійна підготовка фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 2 (96). Суми, 2020. С. 3–12.

Bespalova O., Buhaienko T., Lastochkina O., Kurnyshev Yu., Lyannoy M. The theoretical component of the formation of readiness of students of occupational therapy in working with patients with polytrauma

The article reveals topical issues of formation of professional competencies of occupational therapists to work with patients with polytrauma. The main purpose of the work is to develop a content-functional model of forming the readiness of occupational therapy specialists to work with patients with polytrauma. When constructing a pedagogical model of forming the readiness of occupational therapists to work with patients with polytrauma, we proceeded from the understanding of the pedagogical model as an imaginary system that mimics or reflects certain properties, features, characteristics of the object of study or the principle of its internal organization or functioning and is presented in the form of a cultural form that is inherent in a particular socio-cultural practice.

The study was organized in the period from September 2019 to June 2020 in several stages. During the first stage of the study, members of the research group analyzed, synthesized and summarized scientific, methodological, and special literature (monitoring of Internet resources) in the chosen direction of the study, which allowed us to adjust the plan of the main stage of the study. In the second stage of the study, we identified and substantiated the essence and structure of the pedagogical model of forming the readiness of future occupational therapists to work with patients who have suffered polytrauma.

During the third stage of the study, a pedagogical model of forming the readiness of occupational therapists to work with patients with polytrauma was developed (on the example of higher education students of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, majoring in "Physical Therapy, Occupational Therapy"). In view of the above, the content-functional model of formation of readiness of occupational therapy specialists to work with patients with field injuries in Higher Education Institutions includes: target, organizational-content and result-evaluation blocks. It should be noted that the above model, we present as a schematic representation of the process of formation of professional competencies of occupational therapists, which is focused on their readiness for practice.

The members of the research group expect that the developed content-functional model will ensure the formation of the necessary professional competencies of occupational therapy specialists to work with patients with polytrauma.

Key words: *readiness, occupational therapy, higher education seekers, components of readiness, criteria, pedagogical model, practical component specialists, theoretical aspects.*